

De la vida del CENTRE

CONFERENCIA DEL RVNT. PARE IGNASI PUIG, S. J.—El dia 2 de Desembre va donar el savi sub-director de l'Observatori de l'Ebre una conferència amb el tema "Els nostres coneixements sobre el Sol", davant un públic nombrosíssim.

L'assumpte que tocà l'il·lustre conferenciant és un dels més interessants dins la ciència astronòmica. L'explicà de manera senzilla com a home familiaritzat amb aquests intrincats problemes.

El senyor Mercader, president de la Secció Científica féu una breu presentació i tot seguit el Pare Puig començà la dissertació.

L'estudi del Sol forma part de les investigacions que es realitzen des de fa 23 anys a l'Observatori de l'Ebre, la qual cosa portà al conferenciant a explicar el plan general de l'esmentat Observatori.

La idea directora que presidí l'erecció d'aquest Establiment científic, fou de proporcionar les dades necessàries per estudiar la connexió entre l'activitat solar i diversos fenòmens del nostre Planeta, especialment elèctrics i magnètics, i per això s'hi registren contínuament i simultània una trentena de fenòmens diferents.

Aquest projecte d'estudiar la influència solar sobre el nostre Planeta, ja des d'un principi, va semblar excellent a tots els savis a qui els comunicà el seu fundador, el P. Ricard Cirera, S. J., particularment a Lauderer, Mascart, Beslandres, Palazzo, Chree, Vogel, Pernter i Nordmann.

Donat que l'activitat solar repercuteix en el nostre Planeta determinant nombrosos fenòmens adés en la seva crosta sòlida, adés en el seu embolcall gasós, d'ací l'agrupació en tres seccions dels estudis que es porten a cap a l'Observatori de l'Ebre, és a dir: *Geofísica* o estudi de al terra, *Electro-metereologia* o estudi de l'aire, *Heliofísica* o estudi del Sol. Els locals per allotjar els diversos aparells es troben repartits en diferents pavellons, fins a deu, a la qual cosa s'hi presta meravellosament la disposició material del tossal escollit.

I passant ja a parlar dels nostres coneixements sobre el Sol declarà el P. Puig que aquest astre es troba format d'un nucli central un xic opac, i de diversos embolcalls que prenen el nom de *fotosfera*, *capa inversora*, *chromosfera* i *corona solar*. Els materials cons-

titutius del Sol són gairebé tots els elements coneguts a la terra, exceptuats l'or i el plàtí. L'aparell per aquestes investigacions se'n diu *espectrogoniòmetre*, essent la peça més curiosa de l'aparell el *cratícol de difracció Rowland*, que serveix per a formar l'espectre de la llum del Sol i consta d'una placa metàl·lica d'uns cinc centímetres de costat dividida en 568 ratlles a cada mil·límetre, la qual cosa li comunica un poder dispersor extraordinari, puix mitjançant aquest cratícol s'han obtingut espectres de 20 metres de llargària on s'hi han pogut comptar fins a 20.000 ratlles espectrals.

La temperatura del Sol no baixa dels 5.000 graus explicant-se que el Sol es mantingui a tan alta temperatura o bé per la caiguda d'aerolits, o per al contracció de l'astre o per la presència de substàncies radioactives.

En la fotosfera solar s'hi troben les taques, constituïdes de matèries que en ésser condensades per refredament, després d'haver estat llençades a gran distància del nucli solar, han caigut novament produint certa opacitat, encara que sense mancar-los completament llum pròpia. Altres astrònoms creuen que les taques són degudes a què queden al descobert certes zones del nucli durant les gegantines convulsions de la fotosfera.

Per al registre de les taques posseeix l'Observatori una ullera equatorial, que és l'aparell de més grans dimensions de quants figuren a l'Observatori de l'Ebre i està instal·lat al bell mig de la rotonda que es forma al centre de la gran creu del pavelló astrofísic, estant protegit per una cúpula de ferro giratòria.

Protuberàncies solars són les prolongacions de la cromosfera del Sol, que com a immenses flamerades o ones colossals de foc s'aixequen a centenars de milers de quilòmetres sobre el nivell ordinari de l'esmentada capa. L'aparell de l'Observatori de l'Ebre per aquest estudi se'n diu espectroscopi de protuberàncies, que es troba dins d'un petit pavelló, al costat de l'edifici de l'equatorial.

Encara, l'Observatori de l'Ebre es dedica a un altre estudi, el dels núvols del Sol, els quals no són de vapors d'aigua condensat, com els de la terra, ans bé de vapors de diferents metalls, com són acer, ferro, plom, calci, etc.,

i que en ulteriors condensacions determinen en el mateix Sol la caiguda de pluges formades de gotes de metalls en fusió; ensems s'hi desenrotllen tempestes de caràcter elèctric amb guspises de fins a 60.000 quilòmetres de llargària. Aquests núvols del Sol, que científicament se'n diuen *flòcculi*, no poden apreciar-se directament ni a simple vista, ni mitjançant la fotografia ordinària, ans bé es necessita isolar una ratlla de l'espectre solar, que a l'Observatori de l'Ebre és la ratlla K, provinent dels vapors de calci de la cromosfera.

Tres aparells utilitza l'Observatori per a registrar els núvols del Sol: un telescopi horitzontal dotat d'un *celostat Gruble* per a fixar la imatge del Sol, d'un *espectroheliògraf* per l'isolament de la ratlla de l'espectre i obtenció de la fotografia, i d'una *clepsidra* per assolir el moviment uniforme de l'aparell. Les fotografies dels núvols del Sol se'n diuen *espectroheliògrames*, i les de l'Observatori de l'Ebre obtingueren un lloc de distinció en el Congrés de Meudon (París), l'any 1907. Per aquest mitjà de l'espectroheliògraf se sap diàriament a l'Observatori de l'Ebre l'estat del Sol, si està serè, si ennuvolat, millor que el de la terra, de la qual mai no es poden saber tots els núvols que té.

Sobre totes les capes descrites s'hi troba en el Sol l'atmosfera que s'estén a 3 i 4 milions de quilòmetres de distància, la qual només es pot veure en temps d'eclipse total del Sol.

La influència d'aquest astre en la terra és degut a l'emissió de partícules elèctriques dites electrons durant les colossals tempestes solars, partícules que, en arribar a la terra, ionitzen l'atmosfera i determinen alteracions en el magnetisme terrestre i en els corrents elèctrics que circulen per l'interior de la crosta sòlida i se'n diuen corrents tellúrics.

La conferència fou il·lustrada amb vistes de l'Observatori i diversos aspectes del Sol.

El públic premià el conferenciant amb grans aplaudiments.

CONFERENCIA DE JOAQUIM M. PERES CASANYES.—El dia 9 de Desembre, en el saló d'actes de la nostra entitat, va explicar la seva anunciada conferència el Delegat Regional del Treball a Catalunya doctor Joaquim M. Peres Casanyes, sobre el tema "Organització Corporativa Nacional. Els Comitès Paritaris".

Feu la presentació del conferenciant el president de la Secció d'Estudis Socials, senyor Martí Bages, dient que el senyor Peres Casanyes, accedint al prec que li dirigí la Secció

d'Estudis Socials, venia a dissertar sobre l'interessantíssim tema de l'Organització Corporativa Nacional. Remarcà que el conferenciant coneixia profundament el tema, pels seus estudis i per una experiència pràctica riquíssima. De més a més—afegeix—, la seva posició oficial li permet tractar aquestes qüestions amb un to objectiu, serè i imparcial, que és el que més escau al Centre de Lectura. Li agraeix l'atenció de venir a ocupar la tribuna del Centre i li cedeix la paraula.

Abans de començar a tractar del R. D. de 26 de Novembre de l'any passat, conegut amb el nom d'Organització Corporativa Nacional—començà dient el senyor Peres Casanyes—caldrà exposar els antecedents que el motivaren o en foren la causa primordial. Diu que aquest decret, per damunt de totes les vicissituds que pugui passar i per damunt de tota altre significació, quedarà com una obra excel·lent de govern. Creu que aquesta iniciativa del senyor Aunós tindrà una gran eficàcia, per tal com pot esperar-se'n la tan anhelada pau social.

Diu que el segle XIX es caracteritza com essencialment polític. Totes les lluites més significades d'aquest segle tendien a la conquesta dels drets polítics i a establir règims constitucionals. Cap a finals d'aquest segle i durant tot l'actual la política ha cedit en importància i s'ha posat en primer pla l'economia i els problemes socials han estat la primera preocupació dels pobles i de llurs governants. Aquesta preocupació prengué el màxim relleu amb la promulgació de la Carta del Treball, anexas al Tractat de Versalles que posà fi a la gran guerra. Així nasqué l'Oficina Internacional del Treball, organisme de la Societat de Nacions. Explica l'obra de l'Oficina de Ginebra, de la qual fa una calurosa apologia.

Diu que amb la preponderància dels problemes econòmic-socials sorgí una nova força que reclamà un lloc en la direcció de l'economia. Era l'impuls formidable del sindicalisme. Exposa la teoria marxista del valor i de la formació del capital, que no és més que el treball acumulat. Afirmar que el socialisme es confou amb el comunisme i l'anarquisme, que no tenen altra tàctica que l'acció directa, vaga general i violència. Cita les teories de Sorel i d'altres propagandistes de la guerra de classes servint-se tots dels tòpics més encesos. Esmenta, per a combatre-ho, el què significa la dictadura del proletariat, tan cara a tots els teoritzadors obreristes.

Diu que, davant l'actitud ofensiva de les masses obreres, es feu precisa la intervenció dels governs. Afegeix que aquesta intervenció pot tenir dues formes; la forma repressiva,

de mà forta, o la forma més humana de les disposicions legals. Diu que la primera, adoptada com a sistema, és ineficaç i contraproduent; la segona, en canvi, pot solucionar el problema de la pugna entre el capital i el treball. Diu que aquests dos factors poden comparar-se a dues línies paral·leles que mai no es poden trobar.

El R. D. del 26 de Novembre de 1926 ve a representar l'adopció, per part d'Espanya, de fórmules intervencionistes de caràcter legal. Això és, en definitiva, sumar-se a la tendència que s'observa a tots els països. França té els Consells de *Prud'hommes*. A Anglaterra existia l'arbitratge obligatori. Posteriorment es crearen els Consells de Conciliació i recentment el Comitè de la Producció, Tribunals d'arbitratge industrials. Austràlia té establert l'arbitratge obligatori. Alemanya els Tribunals Industrials. Els Estats Units, els Consells voluntaris i oficials i Itàlia també té institucions semblants creades pel feixisme.

Diu que a Espanya regia una llei de vagues que obligava a avisar tota declaració d'atur. Les Juntes locals de Reformes Socials oferien llur mitjanceria, l'acceptació de la qual era voluntària per ambdues parts. Aquesta llei fracassà. Es crearen també els Tribunals Industrials, però llur funció era tan restringida, que es limitava a conflictes particulars provocats pel pagament de salaris.

Fou l'any 1922, quan a la gravetat de la situació social creada pel sindicalisme s'hi afegí el malestar del comerç de Barcelona, que en data del 5 d'Octubre es promulgava el R. D. creant la Comissió Mixta del Comerç a Barcelona. El funcionament d'aquest organisme constituí un gran èxit. Per a donar una idea de la seva importància bastarà dir que el comerç al Detall a Barcelona està representat per 34 mil patrons i 29 mil obrers, i el de Major per 40 mil patrons i 60 mil dependents. L'èxit d'aquesta Comissió Mixta fou la causa que induí a donar-hi una major amplitud i es promulgà el R. D. del 26 de Novembre de 1926 conegut pel nom d'Organització Corporativa Nacional.

Explica la significació dels Comitès Paritaris. Cada indústria elegeix els seus representants amb nombre igual de patrons i d'obrers, els quals, presidits per un magistrat nomenat de Reial Ordre, constitueixen el Comitè Paritari d'aquella indústria. Es tal la facultat que la llei els atorga, que els seus pactes esdevenen lleis. Tenen també mitjans coercitius per a fer-los complir. La Corporació es forma per representants dels Comitès Paritaris d'una branca de la indústria nacional.

Fins ara, les indústries estan classificades en 27 divisions. Finalment, els representants elegits per les Corporacions formen la Comissió Delegada, organisme superior que tindrà la seva residència a Madrid, mentre que les corporacions residiran en la població més significada de cada indústria.

Diu que Catalunya, a despit d'una tradició que li donava un caràcter més aviat hostil a aquesta mena d'experiències, és la regió que s'hi ha acollit amb major fervor. El nombre de Comitès Paritaris constituïts a Catalunya és ja de 80, i n'hi ha 150 en perspectiva. Podem dir, doncs, que Catalunya porta la davantera en matèria d'Organització Corporativa.

Acaba el senyor Peres Casanyes expressant la seva esperança que de l'Organització Corporativa pot esperar-se'n la pau social.

Fou molt aplaudit.

CONFERENCIA DE MARCELI DOMINGO. — El dia 16 de desembre ocupà la tribuna del Centre de Lectura l'illustre polític Marcellí Domingo, qui dissertà sobre el tema "La Unitat d'Europa". L'acte tingué lloc davant una enorme gentada, que acudí a escoltar la paraula càlida del popular polític.

Obrí l'acte el senyor Martí Bages, president de la Secció d'Estudis Socials, organitzadora de la conferència. Digué que fóra pueril pretenir presentar Marcellí Domingo. Ell és aquí, inclús a casa nostra, el més conegut de tots. Diu que Marcellí Domingo és, per damunt de tot, un gran temperament polític. Amb paraules plenes d'efusió va traçant la silueta espiritual de Marcellí Domingo, tal com apareix, vista a distància. Acaba regraciant-li, en nom del Centre i de la Secció d'Estudis Socials, la seva presència en aquella tribuna, que constitueix un gran goig i significa un gran honor per a nosaltres.

Marcellí Domingo comença recordant que una altra vegada, quan s'aplegaren en el Centre de Lectura la majoria de les entitats ateneístiques de Catalunya, ell va parlar, en aquesta mateixa tribuna, sobre periodisme. Eren els problemes i els homes d'allavors. Cada temps té els seus problemes. Avui torna per a tractar de les inquietuds ideals i de les responsabilitats dels homes del nostre temps. L'home actual no és un ésser isolat, està lligat per uns deures envers els altres homes. Està unit a una nació, que al seu entorn està unida al món. L'home ha de complir els deures que li imposa l'hora històrica que viu. Quan les tropes alemanyes assaltaren Bèlgica, es pot dir que en aquell instant acabava tot un

sistema de civilització. En acabar la guerra, el món vegé com havia passat a Amèrica l'hegemonia econòmica que exercia Europa. Mentre Europa no afirmi la seva unitat, està perduda. La Història té sancions implacables pels homes i pels pobles que no saben viure l'hora històrica. Nicolau II ignorà l'hora en què Europa cercava en la democràcia la seva salvació. Per això el sovietisme fou la única resposta que Rússia podia donar al tzarisme. Clemenceau fou l'home que guanyà la guerra, però no fou l'home de la pau. Per això el seu nom està gairebé esborrat de la història actual de França. La Història no és un llibre de divertiment; és la realitat viva creant l'herència dels descendents. La pàtria no és l'herència que es rep dels pares; és l'herència que els homes, per llurs obres, han de deixar a llurs fills.

La unitat d'Europa es presenta sota tres aspectes: econòmic, cultural i polític. En l'aspecte econòmic, un organisme nascut de la Societat de Nacions, la Conferència Econòmica Internacional, ha determinat les bases sobre les quals la unitat econòmica d'Europa ha de produir-se. Després de la guerra, fou fàcil de constatar al pobresa del treballador i del propietari de la terra. Cal acudir a salvar l'agricultura amb solucions tals com el treball científic de la terra, perfeccionament de la tècnica dels cultius, disminució d'impostos, creació de cooperatives, ententes internacionals de cooperatives. S'ha d'orientar la producció, més que per estímuls nacionals, per exigències internacionals.

La indústria es troba també malmesa; no pas per deficiència de la tècnica ni per manca de consumidors, ans per voler mantenir indústries creades per la demanda de la guerra. Els aranzels, per prohibitius que siguin, no són prou per a mantenir aquestes indústries sobreres. Cal cercar al solució en la racionalització, aquest nom creat per la post-guerra, que constitueix al bandera de combat de tots aquells organismes que persegueixen l'ideal de l'esforç mínim i el màxim rendiment. Cal suprimir els paràsits inútils que encareixen els preus dels productes.

El comerç està anàlogament desballestat. De 1913 a 1925, la població d'Europa augmentà en un 10 per 100. La producció, en el mateix període, augmentà el 5 per 100, mentre el comerç minvà fins al 85 per 100 del què existia. La solució pot consistir en la llibertat del comerç. L'any 1913 representa la normalitat econòmica de la pau; 1918 l'anormalitat econòmica de la guerra 1927 l'anormalitat econòmica que no aconsegueix de normalitat

zar-se. Aquesta anormalitat econòmica d'ara podrà tenir la solució que es vulgui; però mai no serà una solució retornar a la normalitat de 1913. Cal arribar a la unificació i disminució de les tarifes duaneres. Cada nació, per si, pot emprendre la reducció; després, bilateralment nació amb nació, amb tractats de comerç, fins arribar a la intervenció de la Societat de Nacions. Aquesta és l'unitat d'Europa en l'aspecte econòmic.

Hi ha l'aspecte cultural d'aquesta unitat. Per un Estat, té una gran valor l'aigua dels rius, la producció de la terra, la riquesa del subsol. L'Estat que no treu tot el rendiment d'aquests elements comet una gran turpitud. Però molt més que tot això val l'home. L'home és el suprem valor, el primer element de tota economia, el que cal cultivar amb més amor per a què rendeixi totes les seves possibilitats. Això solament ho pot aconseguir l'Escola única, que vol significar una sola articulació d'institucions des de l'escola primària a la Universitat. L'escola ha de tendir a valoritzar les possibilitats intel·lectuals per damunt de les econòmiques. De totes les desigualtats, la més irritant és la desigualtat davant la cultura. L'Estat no ha de permetre que l'escola sigui exclusivament pels rics, ha d'ésser igualment pels rics i pels pobres.

L'escola primària ha d'ésser per a tots. Els més capaços, han de trobar el camí fàcil per a l'ensenyança superior per tal que puguin complementar llur cultura. L'Estat ha de curar de les professions liberals amb institucions de cultura superior. Vol dir això que l'Estat acaba els seus deures, amb l'escola primària, envers aquells que no segueixen les professions liberals? No. De la mateixa manera que ha de vetllar la formació del metge, de l'advocat, de l'enginyer, ha de vetllar també la formació del miner, de l'home de taller, del comerciant, de tots aquells altres aspectes vitalíssims de la producció. Universitat, Universitat intel·lectual, sí; però també Universitat professional, que emancipi als homes de demà de l'aprenentatge dur i cruel a què estan sotmesos.

Cultura no vol dir solament ensenyança; cal que l'ensenyança tingui un ideal: formar el caràcter. No basta la ciència; cal també la consciència. Cal enriquir les ànimes de nobles estímuls. Més que homes de lletres, calen els homes, simplement; homes capaços de sentir l'hora històrica, capaços de santificar la vida, de lliurar-se a les altes exigències de la vida; que facin impossible les velleitats de les multituds, d'aquelles multituds que l'any 1808 oposaven una barrera de cors a la invasió fran-

cesa i deu anys més tard acceptaven el jou d'una invasió pitjor; d'aquelles multituds exaltades amb la figura de Riego, i que després aplaudien quan aquesta figura anava camí del patíbol.

La vida pot exercir un més alt mestratge que la mateixa escola. L'Estat ha de respectar la cultura; ha de respectar la vida. L'Estat que faci ciutadans a l'escola per a fer esdevenir súbdits en la vida, no complirà la seva missió. Ha de garantir la llibertat, no com a dret, ans com a un deure. Solament amb l'ús de la llibertat el ciutadà podrà donar a la societat tot el seu rendiment. No és l'Estat més respectable aquell que aconsegueix més obediència, sinó el que obté més assistència. L'autoritat no pot venir imposada de dalt, ans ve conferida de baix a dalt.

Cal examinar, ara, la unitat política. Aquesta unitat significa: poders de l'Estat elegibles i responsables, des dels més humils dels poders locals als més alts de l'Estat. No és possible la unitat política d'Europa amb països com Rumania, que fa olor de segle XVIII i XIX, amb els seus plets monàrquics que poden encendre la guerra civil i provocar conflictes internacionals. És possible, quan esdevenen casos com el de Millerand a França, que per haver-se interessat en la sort d'un partit des de la més alta magistratura de l'Estat, el Parlament pogué revocar-li els poders sense comocions catastròfiques. Això vol dir Poders elegibles i responsables.

El Parlament és la institució simbòlica del poder representatiu. Hi ha, certament, crisi parlamentària, com estan en crisi tots els altres aspectes de la vida política i social. Estan en crisi totes les institucions perquè totes viuen un moment d'evolució històrica per una necessitat de perfeccionament. Un dels aspectes de la crisi parlamentària ve determinat pels obstacles del Reglament. Hi ha una solució facilíssima: reformar el Reglament. Ho han fet a Anglaterra i França, limitant les intervencions, fixant el temps, intensificant la feina de les Comissions. Estan en crisi les institucions parlamentàries acomodades als problemes polítics del segle XIX. Si ara reclamen una major preocupació els problemes econòmics, cal crear institucions de caràcter econòmic que resolguin els problemes propis. Alemanya ho ha fet creant el Parlament industrial, integrat per obrers, patrons, financers, etc. Aquestes institucions poden tenir funcions consultives al servei del Parlament sobirà. Es, també, la creació del Consell d'Economia Nacional, a França, integrat a les funcions del Parlament.

Hi ha un altre aspecte de crisi parlamentària: aquell que ve reperesentat per Itàlia amb la supressió del Parlament. Aquest aspecte planteja el problema de la sobirania nacional. No existeix aquesta sobirania quan el Parlament se suprimeix.

La nació no és una extensió geogràfica, ni un sistema de govern, ni una estructura econòmica. Tot això és mudable. La Nació és, com va dir Renan, un plebiscit diari, una veu i un vot en tots els problemes. Si no existeixen aquesta veu i aquest vot, la consciència nacional no existeix. Quan Goethe va sentir els soldats francesos cridar *Visca la Nació!* va donar-se compte que naixia l'època de la sobirania nacional.

Així com Lluís XIV pogué dir l'Estat sóc jo, avui ja ni això és possible. El mateix Mussolini ha dit que l'Estat és el feixisme i que el feixisme és la nació. Quan la sobirania nacional no té una expressió viva, el deure dels homes és estimular-la perquè renaixi.

La guerra ha ensenyat l'altíssima valor del Parlament en aquells països on representava el sentir del poble. La Revolució Francesa senyalà la fi de les autocràcies i el principi de les democràcies. La democràcia és a França i Anglaterra un sentiment viu, despert i vigilant. Això ha fet possible que en aquests països funcionés el Parlament durant la guerra, i el Parlament, controlat per la nació, els ha donat la victòria. Això ha fet possible, també, que després se sostinguessin les institucions històriques, incommovibles al gran huracà revolucionari que saccejà Itàlia, Alemanya, Rússia. Anglaterra i França han vist salvades les institucions gràcies al Parlament i han evitat els estralls de la guerra civil.

L'esperit democràtic de França es manifesta també ara en discutir la reforma militar. I és curiós d'observar com en el mateix Senat, refugi dels criteris conservadors, vetlla per a la màxima autoritat de les Comissions que tan activament i assenyadament intervingueren en la direcció de la guerra, en nomenar els caps militars, en estrènyer les aliances, en les municions, en els queviures, en l'orientació. El Parlament ofereix encara vastes perspectives en la seva modalitat internacional, representada per la Societat de Nacions. Contra l'esperit de la Santa Aliança, formada per reis i emperadors per repartir-se Europa, oposa avui el seu esperit la Societat de Nacions, constituïda no pas per governs ni per Estats, sinó per Nacions.

Aquests són els postulats de la unitat d'Europa, S'assoliran? Decididament, sí. Europa no és Portugal, ni Itàlia, ni Rumania; Euro-

pa és França, és Anglaterra, és Bèlgica, és la mateixa Alemanya. Europa és Briand i Stressemann en la Societat de Nacions, parlant el llenguatge europeu en lloc del llenguatge nacional.

Europa arribarà a la unitat. La Història registra moltes crisis: però aquestes crisis infantaren el Renaixement, la Reforma, la Revolució francesa. S'assolirà la unitat d'Europa perquè és un ideal que el fecunda la sang dels milers d'herois de la guerra. S'assolirà perquè així s'albira ja en les clarianes d'horitzons ideals.

No hi volen dir res casos com el feixisme: signifiquen més aviat un pas enrera per emprendre una embranzida més forta i saltar endavant. Siguem homes dignes del moment històric; conviure'ls com actors, sentir el deure i complir-lo. Montesquieu digué que els pobles mai no morien per la tirania d'un príncep, sinó per la passivitat i vilesa dels homes.

Les darreres paraules de Marcellí Domingo foren acollides amb una gran ovació. També foren aplaudits diversos paràgrafs del seu discurs, una peça oratòria sencera i de gran densitat ideològica.

CONFERENCIA DE GONÇAL DE REPARAZ (FILL) SOBRE ELS CONEIXEMENTS GEOGRÀFICS DELS CATALANS MEDIEVALS. — Aquesta conferència, organitzada per la Secció Excursionista, va efectuar-se el dia 23 de Desembre.

Començà el jove i distingit erudit dient que, en acceptar de donar la conferència que va proposar-se-li, havia escollit aquest tema per creure que les activitats geogràfiques dels catalans antics—en certa manera, el nostre excursionisme medieval—és un assumpte tothora interessant, però encara més avui, puix que constitueix una viva actualitat. S'excusà perquè parlarà un català una mica premiós, però, portuguès de nacionalitat, no puc tenir—diu—massa pràctica en parlar l'idioma d'aquest país.

A l'Edat Mitjana—prosegueix—el coneixement que es tenia de la terra era molt restringit. Ni almenys era coneguda tota l'Europa, la part nòrdica de la qual era submergida en el paganisme i hi dominava un estat semi-salvatge. Per això, sobre les terres llunyanes, s'havien forjat llegendes i supersticions, algunes de les quals són curiosíssimes. Són projectades unes quantes diapositives d'il·lustracions del "Llibre de les meravelles", en les quals pot veure's la concepció fantàstica que, llavors, es tenia dels homes i de les característiques dels països llunyans. Es deia que

hi existien cinocèfals, o homes amb cap de gos; monòculs, o homes que tenien un sol ull i al front; cinòpodes, o homes amb un sol peu; andrògins o hermafrodites; altres, sense coll, amb el cap sortint-los del pit. La cartografia medieval es ressentia de tot això, i les imperfeccions, com les fantasies, abundaven. Moltes vegades les cartes eren dreçades seguint les indicacions que hom demanava als mercaders que venien de terres ignorades. Un frare genovès, Giovanni de Carignano, esperava, al port de Gènova, els vaixells que hi arribaven per preguntar com eren els països d'on venien, per tal de tenir-ho en compte en les seves cartes.

A més a més, per causes religioses, no es creia a l'Edat Mitjana—com s'havia cregut a la Grècia antiga—en l'esfericitat de la terra. Per demostrar-ho, es deia com era impossible que els antípodes caminessin al revés. Hom pensava, doncs, que la terra era una superfície plana. Els àrabs, però, no tant sols creien, llavors, que la terra fos rodona, ans encara són els primers que construeixen esferes representatives del globus terraquí, a l'Edat Mitjana. Abans, ja ho havien fet els grecs.

Les cartes medievals dreçades per irlandesos, mussulmans, xinesos, etc., gairebé no mereixen, moltes vegades, ni el nom de cartes. Unes quantes divisions pels països i llur indicació del nom. La carta d'Orosi, historiador tarragoní del segle V, té les mateixes característiques. En canvi, les altres cartes catalanes—i, cal dir-ho, també les genoveses—eren, en molts detalls, d'una gran perfecció i exactitud. La Mediterrània, lloc que més es coneixia llavors, hi és clarament i exactament dibuixada, però aquells indrets d'ella, com la conca del Nil, que cal suposar que no es coneixien molt bé, també hi consten d'una manera molt aproximada a la realitat. En les cartes catalanes, el Nord d'Europa hi és molt ben vist: la Bàltica, al mapa-mundi de Dulcert del 1339, ja és una mar tancada, al revés dels mapes d'altres procedències. També la mar Càspia i la mar Negra són posades amb exactitud. Les conquestes del Don, del Volga i del Danubi hi estan ben indicades, com les ciutats i pobles que contenen. Catalunya era, però, una potència marítima i els seus navegants molt ardits. Per això la coneixença pràctica que es tenia del món era gran, per l'època, i es traduïa en l'obra dels seus cartògrafs. Prova de l'ardidesa dels catalans són les reclamacions que formularen els nostres reis als monarques del Nord d'Europa acusant llurs súbdits de pirateria contra els vaixells catalans. Pere II i Jaume II reclamaren al rei d'An-

glaterra diverses vegades i, gairebé sempre, amb tota la raó, puix que els anglesos de llavors, inferiors en civilització, feien actes de vandalisme contra els catalans. Aquests eren extesos per diferents països d'Europa i va caldre també que Jaume I reclamés a Flandes en protecció de súbdits del seu poble. Molt gran era el delit que tenien els nostres avantpassats per conèixer món: en els mapes catalans apareix per primera vegada el nom de Stockolm i altres ciutats de la Bàltica, la mar del Nord i el centre d'Europa. Per això la toponímia és d'una exactitud i amplitud colpidores.

La primera carta que es coneix és la de Dulcert, però es dubta que aquest fos català, puix firma "Angelino" i aquest nom no ho és gens. Sembla que va ésser un genovès domiciliat a Mallorca, que catalanitzà el seu nom, cosa molt freqüent a l'Edat Mitjana. Cal esmentar, després, l'atles dels Cresques i l'enorme importància de l'escola cartogràfica mallorquina. La producció cartogràfica medieval de Catalunya, tan important pel nombre i la qualitat, cal deplorar-ho, es troba gairebé tota a França, Anglaterra, Itàlia, Alemanya, Suècia i Amèrica. Al nostre país només hi ha un exemplar a la Biblioteca de Catalunya: un mapa de Gabriel de Vallseca del 1439, i encara gràcies al patriotisme dels que n'eren propietaris. Aquest mapa fou descobert per l'escriptora francesa Georges Sand, en la seva estada a Mallorca. La vehemència del gest de la seva il·lustradora hi abocà un tinter ple i, a malgrat d'haver estat després netejat, és tot clapejat de tinta. A més de tractar-se d'una peça molt notable, té l'interès d'haver pertanyut, segons hi consta, a Amèric Vespúcio. L'anterior propietari el cedí a l'Institut d'estudis catalans per una quantitat exígua, refusant temptadores ofertes americanes de compra.

Els coneixements geogràfics dels catalans medievals, a judicar per les cartes que ens deixaren, eren notabilíssims. El seu esperit aventurer els conduïa molt lluny i el seu afany d'estudiar les terres que visitaven els acompanyava. Però al costat d'aquest delit, hi havia l'interès de reis i nobles per la geografia i els mapes. Com pot veure's en els documents publicats per Rubió i Lluch, reis i nobles encomanaven als cartògrafs mallorquins que els fessin mapes, sobretot mapa-mundis, i aquest desig no finia ací, ans bé apressaven als cartògrafs perquè no els remetien aviat, i les seves presses eren apremiants i insistents. A més a més, quan algun viatger arribava de llunyes terres, el volien veure per a interro-

gar-lo sobre els països que havia visitat i llurs característiques.

Aquestes activitats dels catalans medievals no han d'ésser-nos indiferents. Són una tradició gloriosa per Catalunya i cal reivindicar els noms il·lustres que la forjaren. A l'estranger són, segurament, més coneguts que al nostre país, els noms dels navegants i cartògrafs medievals de Catalunya. Ara mateix, un savi peruà, abellit pels estudis colombins, ha sentat la tesi de Colom català, amb una seriositat científica i fonamentada. Deure dels catalans és colaborar en els treballs del doctor Ulloa. Tinc una carta seva — fragments de la qual llegeix — on l'investigador peruà apella als historiadors catalans perquè complementin, amb estudis realitzats ací, els que ell porta fets fins ara, i que prosseguirà.

Els estudis del Dr. Ulloa han d'interessar als erudits catalans i fins al poble català, en un grau superlatiu. Són d'un interès extraordinari per la història de Catalunya. A més a més, semblaria una cosa una mica estranya que no hi hagués una col·laboració catalana activíssima, puix que es tracta d'un assumpte que, per bé que tingui un interès mundial, afecta d'una manera directa a aquest país. I les investigacions que poden portar-se a terme, a Catalunya, potser aclaririen coses que ara no ho són prou encara i fins podrien donar la clau, a altres, d'una guisa incontrovertible.

Cal que els catalans facin el possible per no ignorar el seu passat gloriós, en el terreny de la geografia, que l'estudiïn i s'esforcin per a fer-li, en els temps moderns, una digna continuació.

Llargs aplaudiments premiaren la bella dissertació de Gonçal de Reparaz (fill). Fou il·lustrada, ultra les diapositives del "Llibre de les meravelles", amb reproduccions de mapes catalans i d'altres països. Com a apèndix, el conferenciant llegí cartes de reis i nobles catalans adreçades a cartògrafs mallorquins. A desgrat de l'advertència que havia fet, el català de Gonçal de Reparaz (fill) és correcte i acurat; la seva conferència, ben reeixida i digna d'ésser escoltada, com ho fou, amb atenció i simpatia.

CONFERENCIA DEL DR. T. CARRERES I ARTAU SOBRE "MENTALITAT I CULTURA PRIMITIVES". — Va tenir lloc el dia 30 de Desembre, essent organitzada per la Secció Excursionista. El president d'aquesta Secció fa la presentació de l'il·lustre conferenciant. Diu com l'esforç lúcid dels estudiosos del nostre renai-

xement, en els aspectes folklòrics i etnogràfics, ha estat superat pels que avui s'apleguen en l'Arxiu d'etnografia i folklore, que dirigeix expertíssimament el Dr. Carreres i Artau. El nostre distingit conferenciant d'avui — continua — és una figura de relleu dins la ciència catalana i, com a etnògraf, els seus treballs i investigacions són meritíssims. Li agraeix que hagi acceptat el convid de la Secció Excursionista per donar aquesta conferència.

El Dr. Carreres i Artau comença dient que no es troba foraster en ésser a la nostra ciutat, a la qual ha vingut força vegades, i tampoc al Centre de Lectura, la tasca del qual admira. Per això — diu — empraré ara aquell to de conversa que m'és familiar, a la meua càtedra, quan m'adreço als meus alumnes.

Cal que no us espanteu — prossegueix — en veure, en el meu tema, el mot "primitivisme". Per primitivisme no s'ha d'entendre sinó simplicitat; ni cal, per cercar-lo, recular sempre a èpoques molt llunyanes. En el llenguatge actual el mot "primitiu" és usat en diverses accepcions. En l'esfera de l'art, per exemple, és lloada pel seu caràcter primitiu, la pintura del Giotto i de Fra Angèlico, amarada de simplicitat franciscana. Certes manifestacions d'art d'avantguarda, com el cubisme, venen a ésser un primitivisme volgut, puix, segons diuen els seus defensors, aspiren a la realització d'un art simple, intel·ligible àdhuc als infants, desinfectat de tota erudició i *savoir faire*. Un tímid, un rústec no avesat als refinaments de la civilització, un home que no sap dominar els seus instints primaris i es desentén de les exigències socials, a tots aquests tipus, se'ls aplica també el qualificatiu de "primitiu". A vegades aquest mot és usat en un sentit no pejoratiu, i s'aplica a homes i concepcions que revelen una forta sinceritat que està per damunt dels prejudicis socials; així s'ha qualificat, i no sense raó, la psicologia de Joaquín Costa, el gran polígraf, i la seva obra, de primitives, puix signifiquen un retorn a l'espontaneïtat social. Cal també qualificar com a primitivista la direcció filosòfica anti-intel·lectualista de Bergson.

No obstant, el concepte de "primitiu" ha estat gairebé monopolitzat per l'Antropologia i l'Etnografia, que han identificat l'home primitiu amb el salvatge i, tot el més, amb l'home prehistòric, malgrat que, com hem vist, l'ús quotidià del llenguatge denúncia altres extensions possibles d'aquell concepte.

Antropòlegs i etnògrafs cerquen, en llurs estudis, l'home natural i els pobles naturals, és a dir, allò de simple i de primitiu que encara és possible de trobar en el nostre temps.

Aquest home natural no és, de cap manera, aquell qui somniava Rousseau, encarat i influït per la naturalesa i que més aviat havia d'ésser l'home futur. Es, només, l'home amb prou simplicitat interior perquè la seva obra tingui el caràcter primitiu revelador dels seus simples ressons anímics.

Cal reaccionar sobre el concepte mític dels escriptors dels segles XVII i XVIII i substituir-lo per aquests qualificatius a bastament expressius: home, poble i cultura primitius.

Cal puntualitzar bé els conceptes de "mentalitat", "cultura" i "primitiu". Els dos primers conceptes són correlatius. Una cultura ha d'ésser creada per una mentalitat. Allí on hi ha una mentalitat, tingui aquesta el grau de desenrotllament que es vulgui, hi ha una cultura. La cultura és l'objectivació d'una mentalitat i, aquesta, és l'aspecte subjectiu d'una cultura.

Es preferible, tractant-se de l'home, usar el terme "mentalitat" al de "psicologia". Es pot admetre i parlar d'una psicologia animal, però no d'una mentalitat animal. Mentalitat és un concepte específic humà, puix una de les diferències entre l'home i les bèsties, reconeguda àdhuc pels autors neo-darwinians, és que sols el primer és pròpiament subjecte de cultura.

Hem dit que primitiu és sinònim de simple, però no ho hem volgut dir en un sentit absolut. L'art de l'home primitiu és simple, però mai un art inferior. Expressa simplement, però assoleix moltes vegades una perfecció colpidora. Inclús té èpoques: en la cultura primitiva pot trobar-se una època avançada, altres de balbuents o decadents.

La supervivència d'un primitivisme, als nostres dies, és fàcilment albirador. A la muntanya i als petits poblats mariners, on la vida és ruda i senzilla, els homes són simples. El pagès d'un poble amagat i petit, el pastor d'alta muntanya, el passavolant, el mariner, són el que jo anomeno l'home folklòric. La seva obra i la seva concepció de la vida i de les coses són primitives. També són ànimes simples els salvatges. I l'home civilitzat i ciutadà, grat sia a Déu, també té algun recó, dintre seu, de pagès muntanyenc o de salvatge.

El concepte de primitiu no s'identifica sempre amb el d'antic. Taylor ha definit mestriolament la cultura primitiva, però interpreta el folklore actual com a un conjunt de supervivències, i aquest concepte massa estret, pot portar a tothom qui es dediqués als estudis folklòrics a conseqüències inadmissibles. Jo aconsellaria una mica d'observació encuriosida per tot. El folklorista ha de prendre les coses tal com les

veu. Us explicaré una anècdota meva, esdevinguda a Sant Cugat del Vallès. En una casa d'aquest poble vaig veure una bandera vermella, després una altra, i encara d'altres; en una casa n'hi havia una de blanca. Vaig demanar els motius, i eren: les banderes vermelles senyalaven les cases on es matava porc; la blanca, una on anaven a matar-lo. Seguint els mètodes de Taylor, m'hauria pogut aturar ací i, partint del just simbolisme pintoresc, hauria pogut creure que es tractava de la supervivència d'algun ritus primitiu. Vaig poder escatir, però, que era un costum recentíssim: només feia uns vuit anys que es practicava. Igual passa amb els adagis, les tradicions i les rondalles. Cada dia se'n forgen. Cal només un fet que les faci nàixer i una poètica o afortunada expressió que les consolidi.

Cal insistir en això: primitiu no vol dir sempre reculat, ans bé, simplicitat. El concepte de primitiu és més aviat psicològic que històric. Primitives, verament primitives, són les concepcions ingènues dels infants i llur expressió gràfica, baldament siguin d'avui. Hi ha una mentalitat infantil simple, primitiva. El seu resultat té una afinitat sorprenent amb el que dona l'home prehistòric, salvatge o folklòric.

Són projectades, a continuació, una bona quantitat de diapositives amb reproducció de pintures rupestres, de pintures de coves de salvatges bosquimans, de dibuixos fets per infants i per persones sense que una il·lustració guiés la seva mà. Aquests dibuixos, moltes vegades, en apariència, no representen res o ben poca cosa, pels ulls aliens. Si hom se'ls fa explicar, cada línia i cada traç té una facultat expressiva. Les coses són representades ingènuament, però totalment representades, inclús en els detalls. Igual deu passar amb les pintures rupestres: hi apareixen coses perfectament inexplicables ara, però res no hi deu ésser fet a l'etzar, ans bé amb una intenció ben determinada. Només hi ha la nostra dificultat d'interpretació. Admirem les pintures rupestres quan descriuen magníficament el moviment i tenen una estilització, però tota obra primitiva té la seva valor intrínseca. Es l'esforç per l'expressió; simple, perquè l'ha fet una persona que no era, interiorment, gens complicada.

Acaba el Dr. Carreres i Artau la seva bella dissertació encoratjant els excursionistes a fer sortides, profitoses, d'estudi. Si es va a la muntanya o a un altre indret sense cap intenció prèvia, els gaudis i les emocions de l'excursionista seran eixores. El primer excursionisme català va iniciar la nostra cultura; l'ac-

tual, en molts aspectes, ha de col·laborar en els treballs d'ara. Jo ja sé que, en molts llocs de Catalunya, l'excursionisme no és un passatemps qualsevol.

Llargos aplaudiments rubriquen les paraules finals de l'il·lustre etnògraf. En començar a parlar, també fou saludat afectuosament.

EXCURSIÓ ALS AVENCs DE LA FEBRÓ. — Es començà per Vilaplana, la xamosa vila assentada sota el respall de la Serra de la Mus-sara, en el lloc que aquesta assoleix més altitud. Es pujà al petit agrupament que dona nom a aquella serra per la dreuera de les "Campanilles", recta i fadigosa, però que a-breuja considerablement el camí.

Pels plans de l'Esteve i el collet de l'Augustenc s'anà seguint el camí de La Febró. Aquesta excursió gairebé va tenir per únic objecte de senyalar, amb un rètol, allà on conflueix el petit camí que trenca, a la dreta, en direcció als avencs, i marcar-lo fins al final. Va ésser un acord de la Comissió d'excursions, anexa a la Junta seccional. Als excursionistes que volien visitar els avencs de la Febró, els era difícil d'aconseguir-los, puix el caminet que hi mena és esborradís i insegur. Marcar-lo era una mena d'obligació, ara saldada.

Es davallà després a la grandiosa esquerra i s'entrà a les coves que hi ha al seu interior. En acabat, per tornar a Reus, es va desfer el camí que, per anar als avencs, s'havia fet al matí.

EXCURSIÓ AL PUIG DE MIRAMAR I PRENAFETA. — Enguany s'ha repetit la primera excursió oficial—si no anem errats—que l'any passat va fer nostra Secció Excursionista a la serra Carbonària.

Una excursió curta, però oferint belles i agradables ocasions d'admiració. Es arqueològica i és muntanyenca. Dels cims de Miramar i de St. Jordi, s'atalaia la plana del Camp de Tarragona, esmaltada de pobles i amb la Mediterrània al fons. De la Torre del Moro, es veu la plana rogenca de la Conca, limitada per les muntanyes de Prades i la serra del Tallat. L'escampada de ruïnes que constituïa l'antic poble de Prenafeta, al coll de St. Jordi, contrasta amb l'escampada de cases del poble modern, situada en el decliu, on comença la plana de la Conca de Barberà.

EXCURSIÓ A MONTRAL I LA FORADADA. — Començà a Alcover i, pel camí vell, es va fer

cap al Mas de Gomis. Llavors es continuà pel camí ral, que va pujant fins a arribar sota el turó on és encimbellat Montral, aquest poble decrepit i d'una situació tan característica. S'hi pujà. L'església, situada al capdamunt del turó, és un guaita excellent sobre les conques del Brugent i del Glorieta.

En acabat, pel putxet del Calvari i la partida dels Avencs — tota oberta d'esquerdes i minada de coves, limitada pel grandió avenc del Teix — es va arribar al peu de la cinglera dels Motllats, allà on hi ha les dues foradades: una, mig amagada i petita, mirant al Brugent, i l'altra, elegant i grandiosa, encarada a la vall de l'Aixàbega. Es davallà a aquesta vall, fins al Bosquet. Llavors hom va encaminar-se al Mas de Múster i, seguint el Glorieta, es va arribar a Alcover.

EXCURSIÓ A LES VIRTUTS. — Es va seguir, des d'Alcover, el camí del Glorieta fins al Mas de Monravà. Allí, confluència de les dues valls que formen el Glorieta, propiament dit, va pujar-se a la serra del Pou, en direcció a la vella ermita abandonada i que, de baix estant, té la semblança d'un niu d'àguiles, enclavat a la cinglera.

S'agafà, després, la direcció del Mas de Tinet i, vorejant la vall per la vessant de la serra del Pou, va anar-se a l'Albiol pels Mas Nou i el Mas del Curt. Després, per la font Major, el grau de la cinglera de les Embarrades i el coll de la Batalla, es va fer cap a Castellvell i a Reus.

BIBLIOTECA.--Estadística mensual - Llibres servits.

	Obres generals	Filosofia	Religió	Ciències Socials i Dret	Filologia	Ciències Pures	Ciències aplica- des	Belles Arts	Litera- tura	Història i Geogra- fia	Total general
Novbre.	1321	55	19	61	272	114	99	38	1428	91	3498